

Høgskulen
på Vestlandet

BACHELOROPPGAVE

Hvordan kan det å ha likekjønnede foreldre påvirke barns utvikling?

How can a child's development be affected by having same-sex parents?

Silje Haugsvær

Kandidatnummer: 164

BSV5-300-1 19V

Høgskulen på Vestlandet

Sogndal

24.05.19

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 10.

Abstract

Purpose: The purpose of this bachelor thesis is to understand how children's development can be affected by having same-sex parents. Getting to know children with same-sex parents through work experience and my lack of knowledge on the subject, is the reason I chose to research this specific topic. Being aware in advance of some arguments against same-sex parenthood also made me question whether these were just speculations in society or based on scientific facts.

Method: This bachelor thesis is based on literary search as method. By researching different scientific articles from countries as USA, England, Netherlands etc., I found a wide sample of results to answer the issue of this thesis. I have also used syllabus books and other literature to present theories on children's development, gender, sexuality and stigma.

Result: Research shows little to no difference between children with same-sex parents and other children. A difference found is that children with same-sex parents seem to feel less pressured to fit into stereotypical gender roles and that they are more open to diversity. Research also show that children with same-sex parents adjust to the environments in a better way than other children. This because they face stigma and yet function at the same level as other children socially, psychologically and emotionally.

Conclusion: Based on the findings in this thesis, there are no proven arguments to explain the concern that children's development will suffer negative consequences as a result of their parents' sexuality. On the other hand, there is reason to believe that stigma is the cause of the hardship these children might face regarding their families.

Innhold.

Innhold	2
1.0 Innledning	3
1.2 Problemstilling	3
1.3 Bakgrunn for valg av tema	3
2.0 Historikk om holdninger og juss.	4
3.0 Likekjønnet foreldreskap i dag.	6
4.0 Metode.....	7
4.1 Kildekritikk:	8
5.0 Teori.....	9
5.1 Utvikling.....	9
5.1.1 Tilknytning	9
5.1.2 Individ og miljø.....	10
5.2 Kjønnsteori.	11
5.3 Holdninger og stigma.....	12
6.0 Resultat	14
6.1 Sosial og emosjonell fungering	14
6.2 Kjønnsideidentitet og seksualitet	15
6.3 Opplevelse av stigma.....	16
6.4 Hverdagslige erfaringer	18
7.0 Diskusjon.....	20
7.1 Sosial og emosjonell fungering	20
7.2 Kjønnsideidentitet og seksualitet	21
7.3 Opplevelse av stigma	23
7.4 Hverdagslige erfaringer	24
8.0 Konklusjon	25
Litteraturliste	27

1.0 Innledning

«Når to kvinner velger å frata barnet en far»

(Lyngmyr, 2019)

Slik lyder overskriften på et innlegg fra 2014 på nettstedet «verdidebatt.no». Dette er et debattforum for nettavisen «Vårt land», en arena for debatt om verdier, religion, livssyn og samfunn (Vårt land, 2019). Denne artikkelen er et av mange eksempler på samfunnsdebatten omkring barn som vokser opp med foreldre av samme kjønn og de omstridte meningene rettet mot dette. Slike sterke uttalelser finnes det flere av i debatten om riktigheten av at lesbiske og homofile par får barn. I denne oppgaven vil jeg ta for meg hvorvidt disse ytringene har noen vitenskapelig riktighet eller om de har annen forankring. Jeg skal derfor benytte meg av litteratursøk som metode og samle forskningsbidrag med fokus på barns utvikling i lys av familieform og foreldrenes seksuelle orientering. Jeg velger å dele disse funnene inn i fire kapitler; sosial og emosjonell fungering, kjønnsidentitet og seksualitet, opplevelse av stigma og hverdagslige erfaringer. Jeg vil også presentere noen teoretiske perspektiver som kan bidra til forståelse av funn i forskningsbidragene. Jeg presenterer da teori om psykologisk utvikling, kjønns-teoretiske perspektiver, og holdninger og stigma. Ved å diskutere og flette sammen forskningsbidrag og teori skal jeg så besvare problemstillingen jeg har formulert.

1.2 Problemstilling

Problemstilling: «På hvilken måte kan det å ha likekjønnede foreldre påvirke barns utvikling?»

Denne formuleringen av problemstillingen inkluderer hvilken innvirkning foreldrene har på barnets utvikling og i tillegg hvordan de ytre påvirkningene utenfor familien har innvirkning på barnet. Dette gjør jeg bevisst for å dekke flere variabler i forholdet mellom forskning og bekymringer i samfunnsdebatten.

1.3 Bakgrunn for valg av tema

Dette tema fanger min interesse av flere grunner. Jeg har gjennom jobb i barnehage blitt kjent med barn født og oppvokst med foreldre av samme kjønn og sett hvordan andre barn kan sette spørsmålstegn ved det. Barn er nysgjerrige av natur og jobber hele tiden med å sette verden rundt seg i system og forstå den. Et barn som vokser opp med en mamma og en pappa vil naturligvis kunne stille spørsmål ved hvorfor et annet barn har to mødre eller to fedre istedenfor. Hvordan disse spørsmålene blir besvart og hvordan slike familieformer kommuniseres vil påvirke barnas oppfatning, som igjen vil påvirke hvordan barn med

likekjønnede foreldre blir møtt. Det er ikke mer enn 10 år siden den nye ekteskapsloven tredde i kraft, som tillater to personer av samme kjønn å inngå ekteskap (Stiftelsen Lovdata, 2019). Samfunnet har kommet langt på 10 år når det gjelder likestilling av kjønn og aksept for lesbiske og homofile par, men 10 år er likevel ikke lang tid når det gjelder å endre iboende verdier og holdninger. Vi er barn av våre foreldre og gjennom oppveksten lærer vi verdier og holdninger av de personene som har omsorgen for oss og de vi samhandler med. Vi lærer hva som er naturlig, hva som er akseptert og hva som er rett og galt.

Jeg har gjennom egen erfaring fra barnehage og gjennom narrativ fra kolleger samlet opp noen observasjoner som har økt min interesse for temaet. For eksempel observasjoner av hvordan barna fremstiller familien sin i rollelek, hvor et barn kan fremstille en pappa som bare vil sitte på sofaen og se på TV, i kontrast til et annet barn som leker en pappa som lager middag og henger klesvasken til tørk. Dette er to ganske ulike måter å fremstille en pappa på, som gir meg interesse for å undersøke hvordan kjønnsrollemønstrene utvikles hos barn. Et annet eksempel er når to jenter leker bryllup og gifter seg uten å gå inn i rollene som kvinne og mann. I leken var de to kvinner som giftet seg og ingen andre barn satt spørsmålsteget ved dette. Så på hvilken måte utvikler barn en forståelse for kjønn, kjønnsforskjeller og parforhold og hvilken innvirkning har foreldre på denne utviklingen? Jeg er nysgjerrig på hvordan barn av likekjønnede foreldre sin utvikling påvirkes, i lys av foreldrenes direkte innvirkning og i tillegg hvordan disse barna blir møtt av samfunnet.

2.0 Historikk om holdninger og juss.

For å forstå hvordan barn kan bli påvirket av å ha foreldre av samme kjønn må vi forstå noe om holdninger og juss i samfunnet gjennom historien. Vi må også forstå noe om religion og kultur i samfunnet, fordi barndom i høy grad er en sosial konstruksjon som påvirkes av kulturelle diskurser (Kvelling, 2008). Homofile har blitt forfulgt og drept, definert som hekser i middelalderen og utryddet i konsentrasjonsleirer under andre verdenskrig (Vildalen, 2014). Så hvordan har forståelsen for homofile forandret seg i samfunnet over tid, fra forfølgelse og drap til likekjønnet ekteskap og rett til assistert befruktning? På samme måte som vi som mennesker utvikler oss som resultat av våre opplevelser, så er kulturen preget av vår historie. Negative holdninger til seksualitet utenfor heterofilt ekteskap er å finne i flere kulturer og religioner gjennom historien. For å se litt nærmere på den vestlige kultur så har kristelige verdier og normer påvirket samfunnet helt fra 1200 - tallet. Da fikk kirken en økende makt i Europa og begrepet «den naturlige seksualitet» ble sentralt. Teologen Thomas Aquinas

utviklet dette begrepet som en betegnelse på seksuell atferd som utelukkende er knyttet til reproduksjon. Parallelt med at bondesamfunnet utviklet seg til et industrielt samfunn ble makt og kontroll over befolkningen viktig, og begreper som dyd og skam ble virkemidler for nettopp dette. Sex for nytelsen skyld ble sett på som en synd og heteroseksuelt samleie innenfor ekteskapet ble definert som dydig og riktig. (Vildalen, 2014)

Homofili ble et tema for psykiatrien i Norge på rundt 1970-tallet, da ideen om den «degenererte familien» vokste frem og en forståelse for homofili ble at «tendenser til avvik gikk i arv». Fordommer mot homofili kan på mange måter sies å være religiøst forankret. I bibelen står det blant annet: «Du skal ikke ligge med en mann slik som man ligger med en kvinne. Det er en styggedom» (3.Mosebok 18:22) og negative holdninger til homofil seksualitet finnes fremdeles i konservative og religiøse miljøer i Norge. Den katolske kirke har vært en stor forkjemper mot homoseksualitet og pave Benedict XVI uttalte så sent som i 2008, i den tradisjonelle juletalet, at det å redde verden fra homoseksualitet var vel så viktig som å redde regnskogen (Vildalen, 2014). Fordommene mot homofili har som sådan vært store og tungtveiende opp igjennom historien. Norsk Psykiatrisk Forening fjernet ikke homofili som sykdomsdiagnose før i 1977 og ikke før i 1990 bestemte verdens helseorganisasjon seg for å fjerne den fra ICD-systemet, som er diagnosesystemet brukt på norske sykehus. I lys av dette har det vært en stor utvikling i synet på homofili de siste tretti årene (Vildalen, 2014).

I 1990 – på samme tid som homofili offisielt ble fjernet som sykdomsdiagnose, var kjernefamilien et ideal i den vestlige verden. Kjernefamilien kan defineres som en mor og en far som er gift med hverandre og har felles barn (Kvelling, 2008). Barn utenfor ekteskap og barn som ikke er født inn i heterofile forhold har hatt en lang historie med offentlig fordømmelse. Barn i kjernefamilie var «ekte barn» og ble ansett som normalt fordi det var det som forekom oftest (Ohnstad, 2008). Dette familiemønsteret har blitt tydelig redusert i samfunnet og begrepet familie er heller ikke like entydig som det var for tjue eller tretti år siden. Det har med årene vært en stor økning i antall skilsmisser og stadig nye måter å leve i samliv på har gitt familiebegrepet et utvidet innhold. Mine, dine og våre barn er blant annet et uttrykk for å beskrive en vanlig familieform i dagens samfunn. Skilsmisser, samboerskap, stefforeldre og enslig foreldre er akseptert i samfunnet og dette mangfoldet av familieformer gjør at barn vokser opp med svært forskjellige erfaringer av hva en familie er. Anerkjennelsen av samlivsformen partnerskap, har også ledet til at familier kan bestå av to voksne av samme kjønn og at disse kan ha barn. Som nevnt innledningsvis ble det i 2008 innført en

kjønnsnøytral ekteskapslovgivning i Norge og parallelt med dette fikk lesbiske og homofile par rettigheter til adopsjon og assistert befruktning på lik linje med heterofile par (Kvello, 2008) (Askland & Sataøen, 2013).

3.0 Likekjønnet foreldreskap i dag.

Tall fra statistisk sentralbyrå viser at det i 2018 var 331 likekjønnede par som giftet seg i Norge (Statistisk Sentralbyrå, 2019). Aksepten for homofile og lesbiske parforhold har økt i samfunnet og lovmessige rettigheter dertil, men meningene om skeive foreldreskap er fortsatt omstridt. De viktigste argumentene mot dette har vært at barn trenger både en far og en mor, bekymring for kjønnsidentitetsutviklingen til barnet og bekymring for at barnet kan bli mobbet (Ohnstad, 2008). Det er nettopp riktigheten av disse antakelsene og argumentasjonene jeg skal undersøke videre i min oppgave. Et viktig aspekt i argumentasjonen mot homofili har vært det unaturlige forholdet til barn, ved at man som lesbisk eller homofilt par ikke kan unnfange barn på naturlig vis. Det er som nevnt også en formening hos mange at barn trenger både en far og en mor for å ha best mulige forutsetninger i livet. Det ser imidlertid ikke ut til at dette argumentet gjelder i like stor grad når en enslig heterofil person velger å få barn ved hjelp av kunstig befruktning. Det er også interessant å drøfte at en stor andel norske barn vokser opp med en enslig forelder og på denne måten i stor grad utsettes for enkjønnet påvirkning, men at dette ikke møter samme kritikk (Vildalen, 2014).

Før jeg greier ut om teori og resultater fra forskning finner jeg det viktig å kartlegge omfanget av barn som vokser opp med foreldre av samme kjønn i Norge i dag, samt på hvilken måte disse barna har blitt en del av familien. Statistikk fra 2015 viser at 75% av barn i Norge vokser opp i familier med mor, far og søsken (Gulbrandsen, 2017). Det vil si at det fortsatt er den tradisjonelle familieformen som tydelig er majoriteten i det norske samfunn i dag. Statistikken på hvor mange barn som vokser opp med likekjønnede foreldre er imidlertid uklar. Tall fra statistisk sentralbyrå viste ved utgangen av 2016 at 1 036 barn under 18 år vokste opp med likekjønnede foreldre som var gifte eller i registrert partnerskap. Disse tallene viser trolig bare en liten andel av barna som faktisk vokser opp med foreldre av samme kjønn, fordi de bare representerer barn som er registrert på samme adresse som likekjønnede par. Det vil si at barn som er under delt foreldreomsorg og har registrert adresse hos en annen biologisk forelder ikke er medregnet, samt at ungdom som er fylt 18 år eller som har flyttet hjemmefra før fylte 18 blir mørklagt i statistikken (Bufdir, 2019).

En fullstendig oversikt over barn som vokser opp med foreldre av samme kjønn er vanskelig å oppdrive og dette kan ha sammenheng med de mange varierte måtene slike familier oppstår og utformes på. Av de 1 036 barna som i 2016 var registrert med likekjønnede foreldre hadde 951 foreldre som var kvinner (Bufdir, 2019). Det er altså flest lesbiske par som får barn og for disse er det flere forskjellige måter å unnfange barn på. Noen lesbiske par velger å inngå avtale med menn i homofile parforhold og på denne måten får barnet fire personer av begge kjønn som omsorgspersoner. Noen par velger å benytte seg av kunstig befruktning, enten ved å inngå avtale med en mann de har kjennskap til (kjent donor) eller ved å bruke anonym sæddonor. Lesbiske par har også nå rettigheter til å adoptere og noen kvinner har barn fra tidligere heterofile forhold før de etablerer samliv med en av samme kjønn. Sistnevnte gjelder også for menn, i tillegg til at de kan få barn ved hjelp av surrogati. Dette foregår som regel ved hjelp av en betalt surrogatmor, hvor en kvinne blir befruktet og det befruktete egget blir satt inn i en annen kvinne som bærer barnet frem. Hensikten med å bruke to kvinner er å begrense begges tilknytning til barnet. Denne fremgangsmåten er forbudt i Norge og mye omdiskutert (Gulbrandsen, 2017). Det finnes altså i dag mangfoldige muligheter for barn å bli en del av en familie med foreldre av samme kjønn. Så hvordan forstår vi familiebegrepet og hvilke kriterier må oppfylles for at en familie skal sørge for god utvikling? I FN's barnekonvensjon lyder det at «... barn bør vokse opp i et familiemiljø, i en atmosfære av glede, kjærlighet og forståelse for å sikre full og harmonisk utvikling av deres personlighet» (FN, 2019). Underordnet problemstillingen jeg har formulert, blir det et spørsmål om hvorvidt et likekjønnet par kan møte disse kriteriene.

4.0 Metode

Jeg har hittil kartlagt og greid ut litt om holdninger til homofile og lesbiske gjennom historien, samt juss og lovbestemmelser. I tillegg til det har jeg presentert likekjønnet foreldreskap som fenomen i dag, på hvilken måte lesbiske og homofile par kan få barn og hvor mange barn dette gjelder. Med dette som bakteppe skal jeg videre undersøke hvorvidt barn kan påvirkes av det å ha foreldre av samme kjønn ved hjelp av litteratursøk som metode.

Det er litteraturen jeg studerer, altså hva som allerede er undersøkt og skrevet om virkeligheten av forskere. Denne bacheloroppgaven skaper dermed ikke ny kunnskap, men systematiserer tidligere funn. Det kan imidlertid vokse frem ny forståelse ved å sammenligne resultater av forskjellige forskningsartikler. Det at jeg systematiserer kunnskap vil si at jeg søker, samler, vurderer og sammenfatter tidligere kunnskap. I den prosessen er utvelgelse av

forskning en stor og viktig del, da jeg må finne den litteraturen som er mest relevant for min spesifikke problemstilling (Støren, 2013). For å finne frem til forskningsartiklene jeg bruker i oppgaven har jeg brukt søkemonitoren Oriano og Google Scholar. Jeg har brukt søkeord som «likekjønnede foreldre», «same-sex parents», «same-gender parents», «lesbiske foreldre», samt enkeltord som «stigma», «homofil», «lesbisk», «foreldre», «utvikling» på norsk og engelsk. Søkene jeg har gjort ga veldig lite resultater når det gjaldt norske artikler. Ved bruk av søkeordene «same-sex parents» og «same-gender parents» fikk jeg imidlertid flere og gode resultater på engelsk. I tillegg til disse søkene så har jeg funnet noen av forskningsbidragene i denne oppgaven ved å benytte kildehenvisningen i en NOVA¹ rapport (Fjær & Backe-Hansen, 2013) og andre litteraturgjennomganger.

Prosessen med å finne forskningsbidrag har vist meg hvor lite forskning det er på temaet i dag, i hvert fall i norsk sammenheng. Dette har gitt meg en enda større interesse for å kartlegge og systematisere de resultatene som faktisk er funnet i andre land. De fleste forskningsbidragene jeg har funnet er utført i USA, England og Nederland. Selv om barns utvikling påvirkes av kulturen de vokser opp i og denne varierer fra land til land, så er utviklingspsykologiske perspektiver globale og resultatene kan da fortelle oss noe om barn på generell basis. Videre redegjørelse for noen sentrale forskningsbidrag legger jeg ved denne oppgaven (se vedlegg 1).

4.1 Kildekritikk:

Jeg har vært kritisk i utvalg av forskningsartikler basert på om de er fagfellevurderte og om de er bygget på IMRAD-prinsippet. Jeg har også forsikret meg om at forskningen jeg benytter meg av er etterprøvable og har tydelige kilder. Videre har jeg vurdert relevans ut ifra årstallet dataen er innhentet, med tanke på om resultatet kan være utdatert, men på bakgrunn av lite forskning på temaet har jeg benyttet meg av artikler fra 2003 og frem til i dag. Funnene jeg har endt opp med kan og bør kritiseres, blant annet fordi de fleste bruker et utvalg med få informanter og at enkelte fokuserer for mye på å sammenligne disse barna med barn i tradisjonelle familier. Dette er imidlertid en naturlig innfallsvinkel i undersøkelsen av noe som avviker fra majoriteten, da man gjerne ønsker en kontekstuell ramme å arbeide innenfor og noe å måle resultatene opp mot. Nyere forskning jeg har funnet fokuserer mer på barnas egne narrativ om deres hverdagslige erfaringer, og jeg tar i denne oppgaven for meg forskningsbidrag med begge de nevnte innfallsvinklene. Det kan også være aktuelt å ta i betraktning at de som undersøker fenomenet kan ha en forforståelse av at barnas utvikling blir

---

¹ NOVA: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

påvirket enten negativt eller positivt og at dette har innvirkning på resultater, samt at barn og foreldre kan rapportere med et ønske om å motbevise fordommer.

5.0 Teori

I denne delen av oppgaven vil jeg greie ut om noen teoretiske perspektiver jeg finner det hensiktsmessig å senere diskutere i tilknytning til funn fra forskningsbidrag. Jeg vil se på utviklingspsykologi, kjønnsteori, holdninger og stigma for å bedre forstå funnene og senere kunne besvare problemstillingen jeg har formulert.

5.1 Utvikling

Problemstillingen min i denne oppgaven spør hvordan barns utvikling kan bli påvirket av å ha foreldre av samme kjønn. Dette er også den ledende bekymringen til motstandere og det største spørsmålet i mye av forskningen. For å kunne drøfte dette må man forstå hvordan barn utvikler seg fra fødsel til voksen, og hvilken innvirkning foreldre kan ha på denne utviklingen. Utviklingspsykologi er en av de faglige disiplinene som gir oss kunnskap om barn og hvordan de forandrer seg gjennom oppveksten. Bekymringer for barns utvikling oppstår når barns vilkår, væremåter eller opplevelser avviker fra det som er betraktet som vanlig og godt nok i vår kultur. Gjennom utviklingspsykologiske teorier kan vi se på og forstå barnet gjennom ulike briller (Gulbrandsen, 2017). Jeg har i dette kapittelet valgt å trekke frem noen av disse for å belyse problemstillingen. Jeg ser det hensiktsmessig å belyse hvordan barnet tilknytter seg til omsorgspersoner og hvilken innvirkning dette har for videre utvikling, samt teorier om barnets utvikling under ytre påvirkning fra omgivelsene.

5.1.1 Tilknytning

Tilknytning er ifølge Bowlby et atferdssystem med innebygd motivasjon om å søke trøst når fare truer (Gulbrandsen, 2017). Spedbarnet er helt uselvstendig og dermed avhengig av omsorgsgiver for å oppnå trygghet og overlevelse. Biologisk tilknytning til barnet ser ikke ut til å spille noen rolle, så lenge barnet opplever omsorgsgiver som tilgjengelig og stabil. Det som spiller en rolle er hvorvidt vedkommende er i stand til å ha en betydning og innvirkning på barnets psykologiske og emosjonelle fungering. Dette ved blant annet å samhandle med barnet, dele oppmerksomhet, trøst, kos og gi positive opplevelser. Det er ifølge Bowlby avgjørende at foreldre er sensitive og responderende i sin omsorgsattferd for at barnet skal utvikle trygg tilknytning (Gulbrandsen, 2017). Det er med andre ord kvaliteten på nærhet og omsorg som bestemmer hvordan barnet utvikler seg og det ser ut til at barn som knytter nære og varme relasjoner til foreldrene har en større evne til å håndtere vanskelige situasjoner

senere i livet. Det er også funnet at barn med trygg tilknytning og nære relasjoner til foreldre lettere danner nye relasjoner og bygger vennskap, samt at de senere i livet har lettere for å gi uttrykk for egne følelser (Håkonsen, 2004). Den viktigste utviklingen hos et barn er den som skjer på det følelsesmessige og sosiale området. Trygg tilknytning utvikler evnen til å forstå og forholde oss til andre mennesker på en god måte, samt til å forstå oss selv som menneske, både som individ og som del av et felleskap. Denne utviklingen er helt avgjørende, da det handler om utviklingen av identitet, selvbylde og de store spørsmålene som «hvem er jeg» og «hva er jeg» (Håkonsen, 2004).

5.1.2 Individ og miljø.

Ifølge psykoanalysens far, Sigmund Freud, kommer barnet til verden som en skapning helt og holdent underlagt driftenes krav om umiddelbar tilfredstillelse. Barnet styres av ubevisste drifter og har ingen evne til å holde tilbake disse impulsene. Denne teorien har i senere tid blitt videreutviklet og individets evne til tilpasning og mestring har kommet i fokus. I moderne psykoanalyse beskrives det et «jeg» som en del av personligheten med evne til å styre individets impulser. Jeget er fornuftbasert og må hele tiden veie individets lyster opp mot hvilke følger disse vil få for individet på lengre sikt. Veksten av denne teorien har dermed tilskrevet individet en mye mer selvstendig og autonom rolle for egen utvikling (Gulbrandsen, 2017).

De psykoanalytiske perspektivene etter Freud har alle til felles at de i større grad setter søkelys på relasjon og kontakt med andre som en viktig variabel i personlighetsutviklingen (Gulbrandsen, 2017). Barns utvikling skjer gradvis gjennom hele livet og ettersom barnet vokser, vil dets atferd og omgivelsenes reaksjoner overfor barnet bli utviklet og justert i forhold til hverandre (Håkonsen, 2004). Dette er grunntanken i flere teorier som i dag står sterkt i utviklingspsykologien. Urie Bronfenbrenner's utviklingsøkologiske modell beskriver hvordan barnet ikke bare er en mottaker av omsorg, men også en aktør i samhandling med omsorgsgiverne. Familien som barnet vokser opp i er med andre ord et system hvor barn og foreldre påvirker hverandre gjensidig gjennom ulike faser i livet (Hendry & Kloep, 2003). Denne forståelsen underbygges også av transaksjonsmodellen, som også hevder at utvikling er gjensidig påvirkning mellom barnet og miljøet barnet vokser opp i (Gulbrandsen, 2017). Et barn lærer fort at de blir sett og vurdert i samhandling med andre og danner seg som resultat av det et bilde av hva som forventes av dem (Askland & Sataøen, 2013). Denne erfaringen av at vi blir sett og vurdert gjør at vi kan lære å tilpasse oss avhengig av hvilket miljø og hvilken sammenheng vi er en del av. Dette kan betegnes som observasjonslæring, hvor man ønsker å

ligne andre eller ønsker å passe inn i en bestemt gruppe, og derfor tilpasser oss og imiterer disse (Kvello, 2008). Hvordan barnet oppfatter seg selv utvikles altså gjennom de erfaringer de har i kontakt med betydningsfulle andre og det varierer gjennom livet hvem disse betydningsfulle andre er. I de første leveårene er foreldrene de viktigste, før lekekamerater, venner og partnere blir viktig i barne- og ungdomsårene. Disse relasjonene er helt sentrale i den psykologiske utviklingen og forming av personlighet og identitet atskilt fra foreldre (Håkonsen, 2004).

5.2 Kjønnsteori.

I tillegg til bekymringer om barns psykologiske tilpasning så har kjønnsidentitet vært et sentralt punkt i forskningen på barn med likekjønnede foreldre. I den forbindelse finner jeg det viktig å nevne heteronormativitet i samfunnet, og hvordan samfunnet tilskriver barnet bestemte egenskaper fra fødselen. Heteronormativitet kan forenklet forklares som at «heterofil livsstil tas for gitt når mennesker møtes, og at det underforstått blir sett på som mer positivt å være hetero enn homofil og bifil» (Grønningsæter, Kristiansen, & Lescher-Nuland, 2013, s. 16). Med denne heteronormen i tankene, hvordan påvirker foreldrenes seksuelle orientering barnets syn på kjønn og seksualitet, og er det noen forskjeller på barn som vokser opp i forskjellige familiestrukturer? For å kunne drøfte dette vil jeg se nærmere på hvordan teoretikere belyser kjønn og kjønnsutvikling. Kjønnsteori i dag omfatter spørsmål som hva kjønn er, hvordan forestillingen om kjønn har forandret seg historisk og hva som ligger til grunn for at kjønn fremstår slik det gjør i dag. Jeg vil i den sammenheng gå tilbake til Freuds psykoanalyse, da han hevdes å være den første som stilte spørsmål om kjønn på en vitenskapelig måte (Mortensen, et al., 2008). Freud var som nevnt opptatt av individets ubevisste drifter og dette hadde stor betydning for forståelsen av kjønn. I Freuds teorier om utvikling beskrives et ødipuskompleks som oppstår når barnet er i 2,5 – 3 års alderen. Dette er en fase hvor barnet utvikler et begjær etter omsorgspersonen av motsatt kjønn og dermed også en form for rivalisering mot omsorgspersonen av samme kjønn. Freud beskrev dette som et terskelpunkt i barnets liv som markerer separasjon fra mor og underkastelse for far. Guttebarnet må underkaste seg fars «nei» mot de incestuøse instinktene mot mor, og dette har innvirkning på barnets kjønnsidentifikasjon (Mortensen, et al., 2008). Freud hevder så at barnet identifiserer seg med forelderen av samme kjønn og dermed internaliserer krav og verdier og gjør dem til sine egne (Gulbrandsen, 2017). Denne egenskapen barnet viser til å skille mellom to kjønn, har lenge vært vurdert som viktig for artens overlevelse (Kvello, 2008).

Det har i nyere tid vokst frem mye kritikk i fagfeltet, mot tradisjonelle og essensialistiske forståelser av kjønn. Freuds kjønnsteori har blant annet blitt kritisert for å være paternalistisk og for å mørklegge kvinnelig kjønn og seksualitet. Forholdet mellom instinkter, seksualdrift og det fornuftbaserte «jeget» som jeg har beskrevet tidligere, forklares som konfliktfylt og dynamisk. Individet gjennomgår altså intrapsykiske²forhandlinger³ og må hele tiden definere og redefinere sin egen seksualitet (Mortensen, et al., 2008). Beskrivelsen om at kjønn og seksualitet er dynamisk bringer meg videre til en diskursiv tilnærming til kjønnsteori, nemlig at kjønn og kjønnsforskjeller alltid er i endring. Denne tilnærmingen undersøker hvordan kjønnsidentitet og seksualitet utvikles som effekt av måten vi snakker om den på og hvordan det oppfattes. Judith Butler (Butler, 2004; Mortensen, et al., 2008) er en av kjønnsteoretikerne som stiller seg kritisk til ideen om det «naturlige». Hun kritiserer teorien om et biologisk kjønn og hevder at det er måten kjønn blir formidlet på som påvirker hvordan kjønn utspiller seg. Med denne forståelsen hevder altså Butler at det å være født som biologisk kvinne eller mann ikke har avgjørende betydning for vår seksualitet og identitet. Kjønn er ifølge henne noe som blir gjort og ikke noe man er eller har (Mortensen, et al., 2008). I norsk sammenheng har synet på kjønn endret seg voldsomt de siste tiårene. Det var en vanlig tanke i 1950-årene at de biologiske ulikhetene ved kjønnene også innebar intellektuelle forskjeller. Da denne tanken fortsatt er utbredt hos noen, så aksepterer ikke majoriteten i samfunnet i dag en slik kjønnsteoretisk tilnærming. I dag er det heller et grunnlag for å hevde at gutter og jenter er født med biologisk og mentalt ulike utgangspunkt, som kan dempes eller forsterkes i sosialiseringprosessen (Kvelling, 2008). Dagens likestillingspolitikk går ut på å etablere rettferdighet og mest mulig lik fordeling av rettigheter og plikter mellom kjønnene. Dette kritiseres imidlertid med jevne mellomrom på bakgrunn av teorier om at viktige biologiske forskjeller ved kjønnene blir ignorert og at likestillingspolitikken i lys av det er et brudd med naturen (Brodtkorb & Rugkåsa, 2019). Holdningene til kjønnsutvikling er som sådan omstridt og varierte i samfunnet, i tråd med holdningene til homofili og likekjønnede parforhold.

5.3 Holdninger og stigma.

Som nevnt innledningsvis i denne oppgaven, så har holdninger rettet mot homofile og lesbiske vært varierte gjennom historien. Det er også da en naturlig antakelse at holdninger og stigma i dagens samfunn kan ha innvirkning på barns trivsel og utvikling. Stigmatisering kan forklares som samfunnets reaksjon på noe som avviker fra normen. Nærmere bestemt når den

---

² Intrapsykisk betegner prosesser innen et enkelt menneske (Gulbrandsen, 2006, s. 242).

³ Forhandlingsbegrepet viser til handling, samhandling og kommunikasjon som inngår i bestrebelsene på å skape felles forståelse av et fenomen eller en situasjon (Gulbrandsen, 2006, s. 252).

dominerende kulturen i et samfunn setter stempel på individer som utfører avvikende handlinger (Kvello, 2008). Dersom vi hører gjentatte uttalelser om andre mennesker i en negativ forstand, kan vi ha lett for å tro at dette er det riktige. Det er også et poeng å ta i betraktning at vi på denne måten oftest får våre oppfatninger om andre gjennom andre kilder enn egen direkte erfaring. Vi har alle et verdensbilde som filtrerer hvordan vi ser det vi ser og vi er derfor aldri helt objektive i forhold til det vi observerer. Vi er med andre ord ofte forhåndsprogrammert til å se og oppfatte ting på en bestemt måte og tolker virkeligheten ut ifra de referanserammene vi har tilgjengelig (Dahl, 2013).

Familiebegrepet har som nevnt vært i stor utvikling og økt i omfang, hvilket vekker skepsis og motstand hos noen. Debattene rundt rettigheter og riktighet tilknyttet dette har vært mange og som fellesnevner kan vi si at stigma ofte handler om frykt for det som er ukjent (Kvello, 2008). For å fungere godt som mennesker er vi avhengige av å fortolke og sette verden rundt oss i system. Gjennom kulturell arv og egne fortolkninger danner vi oss som nevnt et verdensbilde som har stor innvirkning på hvordan vi møter andre mennesker. Via dette verdensbilde kommer holdninger og verdier til uttrykk. Holdningene våre kan forklares som et arkivsystem som gir psykisk trygghet og som får oppfatninger og vurderinger til å virke stabile (Schiefløe, 2015). Vi utvikler holdninger, verdier og normer som er individspesifikke, men som også i stor grad er kulturelt betinget. Man kan derfor observere store forandringer i et samfunn over tid basert på hvilke holdninger og verdier som er sentrale og dette er innstillingen til homofili et godt eksempel på (Kvello, 2008). Religion er som nevnt underliggende årsak til mange stereotyper og fordommer, dette fordi religionen ikke bare forklarer hvordan tingene er, men også hvordan de bør være. Det er med andre ord slik at etiske leveregler i samfunnet ofte er knyttet til religiøse oppfatninger. Selv om religion har fått mindre betydning i samfunnet så gjennomsyrrer den kulturelle praksiser og kommer til uttrykk gjennom blant annet språk, verdier og holdninger. I lys av dette kan vi si at mennesker kan være mer preget av religion enn det de selv er klar over (Dahl, 2013). Holdninger kan i sammenheng med dette være både eksplisitt og implisitt, ved at man kan inneha noen holdninger man ikke nødvendigvis er bevisst på (Grønningsæter, Kristiansen, & Lescher-Nuland, 2013). Dette er relevant for min studie fordi et fenomen ikke kan forstås uavhengig av den sammenhengen det inngår i. Barns utvikling blir i dag sett på som sosiale, kulturelle og historiske prosesser. Det vil si at utviklingen avhenger av de sosiokulturelle sammenhengene barnet lever i og det blir derfor nødvendig å undersøke de ulike måtene barnet kan bli møtt i samfunnet, samt hvorfor disse varierer (Gulbrandsen, 2017).

6.0 Resultat

Jeg skal i denne delen av oppgaven presentere resultatene i de forskningsartiklene jeg har undersøkt. Basert på dataene finner jeg det som nevnt hensiktsmessig å dele denne delen av oppgaven inn i fire underoverskrifter. Sosial og emosjonell fungering, kjønnsidentitet og seksualitet, opplevelsen av stigmatisering og barnas hverdagslige erfaringer. Disse kategoriene vokser for meg naturlig frem, da dette kan sies å være stikkordene til de bekymringene som forskningen bygger på.

6.1 Sosial og emosjonell fungering

Tilnærmet alle forskningsartiklene jeg har undersøkt i denne litteraturgjennomgangen har sosial og emosjonell fungering som en viktig variabel. Dette velger jeg også å undersøke nøye, da sosial og emosjonell fungering er en viktig indikator på om barnet utvikler seg tilfredsstillende. Underordnet denne overskriften vil jeg samle data som sier noe om hvordan barn med foreldre av samme kjønn fungerer i familien, på skolen, med venner og hvordan de beskriver sin egen psykiske helse.

En studie fra England (MacCallum & Golombok, 2004), av 25 familier med lesbiske foreldre og 38 familier ledet av alenemødre sammenlignet med 38 tradisjonelle heteroseksuelle familier har målt kvaliteten av omsorgen fra mødrene, samt den sosiale og emosjonelle utviklingen til barnet. Funn viser at barn i farløse familier følte seg nærmere mor og opplever henne som mer tilgjengelig, men de viser imidlertid også at familiene uten en farsfigur rapporterte et høyere konfliktnivå mellom mor og barn enn mødrene i tradisjonelle familier. Familiene med to mødre sammenlignet med familier ledet av en alenemor viste veldig få forskjeller. Alenemødrene rapporterte noe mer konflikt og aggresjon, som kan ha sammenheng med at disse er alene om omsorgen og ikke har en med-forelder som støttespiller. Barna viste ingen negative konsekvenser, verken sosialt eller emosjonelt av mangel på en farsfigur og det kan se ut som at mors seksuelle orientering alene ikke har innvirkning på kvaliteten på omsorgen eller barnets utvikling (MacCallum & Golombok, 2004). Disse funnene underbygges i en senere artikkel fra England (Golombok & Badger, 2009). Når det gjaldt familiefungering og psykologisk tilpasning hos barnet målte familier med to mødre tilnærmet likt tradisjonelle familier. Barna var velfungerende fra fødsel og helt frem til voksenlivet. En forskjell var at familiene med to mødre så ut til å være mer involvert med barna som unge voksne enn det foreldre i tradisjonelle familier var. Med søkelys på psykisk helse viste barn fra kvinnestyrte familier mindre angst, depresjon, fiendtlighet og problemer med rusmidler enn de fra tradisjonelle hjem. De viste også noe høyere selvtillit,

som kan indikere en velfungerende evne til psykologisk tilpasning. Forskerne poengterer i artikkelen at funnene ikke indikerer at en farsfigur er uviktig eller unødvendig for barns psykiske utvikling, men det ser ut til at barn kan blomstre og utvikle seg optimalt i flere forskjellige familiesammensetninger og at en farsfigur i hjemmet ikke nødvendigvis er vesentlig for positiv utvikling (Golombok & Badger, 2009).

En komparativ studie fra USA (T. Russell, L. Wainright, & J. Patterson, 2004), sammenlignet 44 ungdommer av likekjønnede foreldre med 44 ungdommer i tradisjonell familie og har lignende funn. Det ble ikke funnet noen betydelig forskjell på ungdommenes psykiske helse avhengig av familiesammensetning. Verken depresjon, angst, selvtillit, skoleferdigheter eller psykososial helse viste betydelige forskjeller. Artikkelen viser at forholdet til omsorgspersonene var viktig, uavhengig av hvilken struktur familien hadde. Ungdommer med likekjønnede foreldre rapporterte å føle seg mer til rette i skolen og viste mindre problematferd. Det kan også her tenkes at barn med foreldre av samme kjønn har en større evne til å tilpasse seg miljøet enn andre jevnaldrende. Forskerne i artikkelen trekker frem viktigheten av disse funnene for både utviklingsteori og lovbestemmelser i samfunnet rettet mot likekjønnet foreldreskap (T. Russell, L. Wainright, & J. Patterson, 2004) En annen studie fra USA viser resultater fra 78 familier der barna har blitt unnfanget ved donorinseminasjon. Her rapporterer mødrene at barna er velfungerende både hjemme og med jevnaldrende. Studien viser at barn i lesbiske familier ikke har høyere psykologiske eller utviklingsmessige vansker enn barn av tradisjonelle familier (Gartrell, Rodas, Deck, & Peyser, 2005). I en studie fra England av 39 barn med lesbiske mødre, fant en barnepsykiater uten kjennskap til familiene, ingen forskjell på barnas psykologiske utvikling (Golombok, et al., 2003). Disse resultatene bekreftes også i et nyere forskningsbidrag fra Nederland (Bos & Sandfort, 2010).

6.2 Kjønnssidentitet og seksualitet

Parallelt med at det har vært diskutert muligheten for psykologiske utfordringer hos barn av likekjønnede foreldre, har det vært en bekymring for at de vil få vansker med utvikling av egen kjønnssidentitet. Disse bekymringene har stort sett vært at barna vil vise avvikende kjønnsutvikling, som for eksempel at gutter vil bli mindre maskulin og jenter mindre feminine. Studie fra England av 39 barn med lesbiske mødre viste ingen tydelig forskjell i hvordan de forhandler sitt eget kjønn (Golombok, et al., 2003), men en studie fra samme land i 2004 viste at gutter i farløse familier hadde noen flere feminine kvaliteter i tillegg til sine maskuline (MacCallum & Golombok, 2004). I et annet forskningsbidrag fra England av 20 barn oppdradd av lesbiske mødre er det et interessant funn at alle, bortsett fra en ung voksen,

identifiserte seg som heteroseksuell. Dette funnet mener forskerne motbeviser antakelsen om at barn oppdradd i skeive familier har større sjanse for å bli homofil eller lesbisk selv. De poengterer også at dette utfordrer tanken om at foreldre og oppdragelse har særlig innvirkning på hvilken seksualitet et barn utvikler (Golombok & Badger, 2009). En studie fra USA viser også at ungdommer med foreldre av samme kjønn har romantiske liv som stort sett ligner andre ungdommers (T. Russell, L. Wainright, & J. Patterson, 2004).

I en forskningsartikkel fra USA (Goldberg, 2007), basert på 42 voksne oppvokst med lesbiske, homofile eller biseksuelle foreldre rapporterte imidlertid tre at foreldrenes seksuelle orientering gjorde dem usikker på egen seksualitet. De beskrev en usikkerhet og et indre spørsmål om hvorvidt foreldrenes seksuelle orientering hadde hatt negativ innvirkning på dem. I samme undersøkelse ble informantene spurt om følelser av skam og stolthet knyttet til foreldrenes seksuelle orientering, der fire rapporterte at skam og stolthet går hånd i hånd. De beskrev følelsene sine som veldig dynamiske og ustabile når det gjaldt egen familie og tre av disse identifiserte seg senere i voksenlivet som lesbisk (Goldberg, 2007). I en nyere forskningsartikkel fra Nederland viste barn av lesbiske foreldre et mindre press til å passe inn i stereotypiske kjønnsrollemønstre, samt større tegn til å vurdere likekjønnet parforhold som alternativ. Lesbiske mødre ser ut til å ha mer liberale holdninger til barnas kjønnsrollemønstre og seksualitet, hvilket kan forklare at barnas kjønnsidentiteter kan bli mindre stereotypiske. Det er også funnet tegn til at lesbiske mødre føler seg mer komfortabel med å diskutere seksualitet med barna sine (Bos & Sandfort, 2010).

6.3 Opplevelse av stigma

En stor bekymring i argumentasjonen mot likekjønnede foreldre er hvordan barna vil bli møtt i samfunnet og at de er utsatt for mobbing av jevnaldrende. I en studie fra USA (Van Gelderen, Gartrell, Bos, van Rooij, & Hermanns, 2012) av 78 ungdommer med lesbiske mødre uttrykte 50% å ha blitt behandlet dårlig på bakgrunn av foreldrenes seksuelle orientering. De fleste av disse kunne peke ut skolen og jevnaldrende som arena for den dårlige behandlingen. Formene for stigmatisering nevnt var ekskludering, latterliggjøring eller avvisning og barneskolen ble nevnt som verst. De fleste hadde også blitt møtt med negative kommentarer fra fremmede. I møte med diskrimineringen benyttet ungdommene flere former for mestringsstrategier, som for eksempel bruk av gode venner og støttende miljø eller konstruktiv konfrontasjon og irettesettelse av de negative ytringene. Flertallet av ungdommene benyttet positive strategier heller enn uheldige, som for eksempel isolasjon. Det er en tanke at barn med likekjønnede foreldre fra en tidlig alder blir forberedt på å møte og

håndtere stigma og diskriminering. Forskning viser også her at ungdommer oppvokst med lesbiske mødre ikke utvikler mer problematferd eller tilpasningsvansker enn andre barn (Van Gelderen, Gartrell, Bos, van Rooij, & Hermanns, 2012; van Gelderen, Bos, Gartrell, Hermanns, & Perrin, 2011). Dette underbygges i en studie fra USA (Gartrell, Rodas, Deck, & Peyser, 2005) av 78 familier hvor mødrene beskriver en proaktiv og forebyggende tilnærming til stigma. De beskriver utvikling av foreldregrupper for sosialisering, informasjon, nettverksbygging og problemløsning som et viktig verktøy. Mødrene beskriver også at de har gjort sitt beste for å forberede barna på homofobe fordommer ved å lære dem å sette pris på mangfold og ved å respondere proaktivt i møte med disse. Av de 43% av barna som rapporterte å ha opplevd stigmatisering, rapporterte 39% å ha respondert med å svare tilbake og fortelle jevnaldrende at de tar feil, ikke er snille eller er dumme. Et interessant funn i denne artikkelen er at 68% av barna opplevde at skolen straffet barn for kjønnsdiskriminering og religiøse eller etniske fornærmelser, men ikke for homofobiske utsagn (Gartrell, Rodas, Deck, & Peyser, 2005).

En større forskningsartikkel fra Nederland (Bos & Sandfort, 2010) med 63 lesbiske familier og 68 tradisjonelle som informanter viser at barn i Nederland rapporterer mindre opplevelser av stigma enn forskningsbidrag fra andre land. Nederland legaliserte likekjønnet ekteskap i 2001, som det første landet i verden. Som nevnt har religion hatt stor innvirkning på negative holdninger rettet mot homoseksualitet og Nederland skiller seg fra andre europeiske land ved at religion har mindre betydning i befolkningen. Denne aksepten i samfunnet ser ut til å påvirke barn med likekjønnede foreldre positivt (Bos & Sandfort, 2010). I en undersøkelse fra påfølgende år i USA (Welsh, 2011) uttrykker informantene derimot en følelse av å alltid måtte være forberedt på å stå opp på vegne av foreldrene sine og ta dem i forsvar. Informantene uttrykte i sammenheng med det en følelse av utmattelse og frustrasjon som følge av å alltid måtte forklare og opplyse medmennesker om familieformen. Flere av ungdommene i denne undersøkelsen delte erfaringen av å ville beskytte og forsvare foreldrene, og at de gjerne skjermet foreldrene fra vonde opplevelser de hadde på skolen. En informant uttrykte om mobbing at «... *man vil ikke at de skal føle at det er deres feil (min oversettelse)*» (Welsh, 2011, s. 61) og flere fortalte om en følelse av plikt for å fremstille seg selv som velfungerende og stabile for å motbevise fordommer i samfunnet (Welsh, 2011). I Fürstenschield's (2016) masteroppgave uttrykker også et utvalg norske lesbiske mødre at på tross av at de lever ordinære liv, så opplever de reaksjoner på foreldreskapet. Parene trekker frem en følelse av at det alltid vil være mennesker som ikke anerkjenner dem på lik linje som

andre familier og at det stort sett er de eldre generasjonene som sliter med å forstå dem (Fürstenschield, 2016).

Jeg har innledningsvis i denne oppgaven gitt et historisk bilde av holdningene rettet mot homofile og lesbiske i det norske samfunnet og jeg vil derfor også presentere et forskningsbidrag fra 2011 (Anderssen, Slaatten, & Hollekim, 2011) som gir et bilde av holdningene blant nordmenn i nyere tid. Denne artikkelen baserer seg på bidrag fra 1 246 informanter i alderen 16-80 år. Majoriteten i undersøkelsen støtter den likekjønnede ekteskapslovgivningen i Norge, men er usikre eller uvillige til å svare på spørsmål om barn av likekjønnede foreldres utvikling og trivsel. Funnene viser imidlertid at skepsisen til dette bunner mer i bekymring for hvordan familien og barnet vil bli møtt av samfunnet, heller enn direkte bekymring for barnets utvikling. Et godt bilde på dette er at 60% av informantene mente at seksuell orientering ikke hadde innvirkning på foreldrefungering, mens bare 40% av disse trodde samfunnet var klart for barn som vokser opp med lesbiske eller homofile foreldre (Anderssen, Slaatten, & Hollekim, 2011).

6.4 Hverdagslige erfaringer

Jeg har hittil kartlagt noen funn på barnas sosiale og emosjonelle fungering, kjønnsidentitet og seksualitet og hvilken opplevelse de har av stigmatisering. Individets opplevelse av de nevnte kategoriene er et resultat av hvordan de forhandler sin identitet og hvordan de opplever tilbakemeldinger fra samfunnet i hverdagen. Tidligere forskning har fokusert på bekreftelse eller avkreftelse av samfunnets bekymringer og i den forbindelse sammenlignet barn av likekjønnede foreldre med barn av heterofile foreldre. Denne forskningen kan som nevnt kritiseres da de fleste informantene er barnas foreldre og slik sammenlikning kan føre til at man ønsker å fremstille seg selv og sin familie på best mulig måte. Som resultat av slik kritikk har senere forskning fokusert mer på barnas egen beskrivelse av sine hverdagslige erfaringer og jeg vil nå presentere resultatene fra noen av disse undersøkelsene.

I en forskningsartikkel fra Danmark, av 25 personer som har vokst opp med homoseksuelle foreldre, undersøker Hansen (2007) hvilken betydning begrepet familie har for dem. Informantene skiller i liten grad mellom sosial familie og familie i form av blodsband. De forteller også om en barndom preget av aktiviteter og samhandling som styrker relasjoner og familiære bånd (Hanssen, 2007). I en norsk masteroppgave fra 2016, utførte Fürstenschield et kvalitativt intervju med norske lesbiske mødre. Det kom også i denne frem at mødre ønsket å vise aktivt engasjement og deltakelse i samfunnet for å fremvise seg som alle andre. En informant uttrykte at når barnet begynte på skolen, ville de som foreldre melde seg opp for det

meste og engasjere seg på alle plan i barnets liv (Fürstenschield, 2016). Hansen's (2007) informanter forteller om omsorg og omtanke mellom mennesker og hvordan det er sterkere enn biologiske bånd. Senere fremhever de også foreldrene som viktige, uavhengig av kjønn og seksuell orientering (Hanssen, 2007).

Andre undersøkelser viser at selv om barnas utvikling og trivsel ser ut til å variere lite fra barn med heteroseksuelle foreldre, så kan det å være åpen om familien og foreldrenes seksuelle orientering være viktig for barnas tilpasning og trivsel (Golombok, et al., 2003; Goldberg, 2007; Hart, Mourot, & Aros, 2012). I en forskningsartikkel fra USA (Hart, Mourot, & Aros, 2012) beskriver fem ungdommer i alderen 17-19 år sin opplevelse av å være åpen og lukket om foreldrene sine. De fleste beskriver å ha vært åpen i barnehagealder, før de gjennom barne- og ungdomsskoleårene innså at familien avviket fra heteronormen og ble mer lukket i frykt for mobbing og stigma. Gjennom ungdomsskoleårene åpnet de fleste seg imidlertid opp igjen for noen utvalgte venner. Ungdommene beskrev i denne undersøkelsen også viktigheten av å føle at man har allierte rundt seg, når det gjelder avgjørelsen om å være åpen om familien. Det var viktig for dem å føle at de hadde noen i ryggen, om det var en venn, lærer, skolerådgiver eller andre støttende voksne. Erfaringene av å holde foreldrenes kjønn og seksuelle orientering hemmelig ble beskrevet med ord som trist, redd, ensom og skamfull. Ungdommene beskrev utelukkende negative erfaringer og en psykisk påkjenning som følge av å unngå besøk i hjemmet og ved å aktivt forsøke å holde foreldrene unna skolen (Hart, Mourot, & Aros, 2012).

I en forskningsartikkel fra USA (Welsh, 2011) med søkelys på barnas hverdagslige erfaringer brukte informantene, i likhet med Hansens (2007) undersøkelse, ord som reflekterer bånd av kjærlighet, støtte og toleranse for å beskrive familiene sine. Noen uttrykte at familieformen var en del av deres identitet og at det delvis var et resultat av hvordan de ble beskrevet av andre på skolen. Noen informanter beskrev i den forbindelse et ønske om å distansere seg fra foreldrene i forsøk på å definere sin egen identitet. College ble nevnt som en slik arena, hvor det ofte ble en stor geografisk avstand til foreldrene og informantene på et mer selvstendig vis måtte forhandle sin identitet i nye relasjoner (Welsh, 2011). En informant uttrykte i den forbindelse at *«jeg ville ikke at familien min skulle føle skam over hvem de er eller tro at jeg skammet meg over dem fordi jeg ikke ønsket å skille meg ut (min oversettelse)»* (Welsh, 2011, s. 61). Funnene i denne artikkelen viste at det å være åpen om familien kunne være en viktig del av det å akseptere sin egen identitet. Informantene her beskrev også her tillit som en viktig faktor i denne avgjørelsen og det å være åpen ble beskrevet som et middel for å unngå vansker

og konflikt. Informantene nevnte at det å samhandle med andre med lignende erfaring hjalp dem til å føle seg sterke og autonome, og at det gav dem en mulighet til å se egne erfaringer som «normale». Det kommer til uttrykk i denne forskningsartikkelen at selv om barn av likekjønnede foreldre utvikler seg på lik linje med andre barn, så møter de utfordringer og vansker gjennom oppveksten når de må fremstille familiebildet sitt for andre, og i sammenheng med det, forhandle sin egen identitet (Welsh, 2011).

7.0 Diskusjon

Jeg skal i denne delen av oppgaven belyse forskningen jeg har funnet med de teoretiske perspektivene jeg har presentert for å besvare problemstillingen.

7.1 Sosial og emosjonell fungering

For å diskutere barns sosiale og emosjonelle fungering velger jeg å ta for meg barnets utvikling helt fra fødselen. Fra barnet blir født er tilknytningsatferd vesentlig for videre utvikling. Barnet er som nevnt avhengig av omsorgspersoner for trygghet og overlevelse, i tillegg til at samhandling med omsorgspersonen er helt nødvendig for barnets sosiale og emosjonelle fungering (Gulbrandsen, 2017). De fleste forskningsbidragene jeg har lest i min litteraturgjennomgang og de jeg har valgt å referere til i denne oppgaven har det til felles at de ikke finner noen forskjell på barns sosiale og emosjonelle fungering som følge av foreldrenes seksuelle orientering (MacCallum & Golombok, 2004; Golombok & Badger, 2009; T. Russell, L. Wainright, & J. Patterson, 2004). Et forskningsbidrag viser også til at en barnepsykiater ikke fant noen forskjell på barna, uten kjennskap til familieformene disse var en del av (Golombok, et al., 2003). Det er en interessant tilleggsopplysning tilknyttet dette at det eneste forskningsbidraget jeg fant i mitt litteratursøk som hevdet at barnas psykiske helse ble påvirket negativt, var skrevet av en katolsk prest. Denne artikkelen ble fagfellevurdert og er nå stemplet med bekymring på bakgrunn av for lite utvalg informanter og mangel på drøfting fra flere vinklinger (Sullins, 2016). Jeg kan ikke utelukke at det finnes forskning som tilsier at det er en variasjon i sosial og emosjonell fungering knyttet opp mot foreldres seksuelle orientering, men i mitt litteratursøk fant jeg ingen andre bidrag med slike resultater. Barnet er født som helt uselvstendig og har behov for en tilgjengelig og stabil omsorgsgiver, men jeg må stille spørsmål ved hvorvidt det spiller noen rolle hvilket kjønn eller seksuelle orienteringen denne omsorgspersonen har? Ifølge tilknytningsteori har verken biologi eller kjønn noen betydning for tilknytningen, så lenge omsorgsgiveren kan være sensitiv og respondere på barnets tilknytningsatferd. Denne er medfødt og for utviklingen er barnet

avhengig av at en omsorgsgiver svarer på initiativene det tar (Gulbrandsen, 2017). Som flere av forskningsbidragene jeg har undersøkt poengterer, så er barn av likekjønnede foreldre høyt ønsket (van Balen & Bos, 2010; Golombok, et al., 2003). Problemene disse parene har med å få barn gjør at barna er nøye planlagt og at foreldrene er høyst motivert for rollen som venter dem. Foreldrene kan måtte gjennomgå medisinsk behandling, store økonomiske kostnader og psykisk stress for å oppnå unnfangelsen, hvilket gjør at barna i stor grad kan betegnes som «ønskebarn». Det sterke ønsket om barn vil antakeligvis ha innvirkning også på hvordan de fungerer som foreldre og hvor aktivt deltakende de velger å være i barnets vekst og utvikling (van Balen & Bos, 2010). Dette er et interessant poeng da det viktigste spørsmålet i barns utvikling er hvorvidt de voksne rundt barnet evner å gi barnet god omsorg og støtte (Askland & Sataøen, 2013).

Tilknytningsteori hevder at nære og varme relasjoner til foreldre gir bedre forutsetninger senere i livet, fordi trygg tilknytning bidrar til økt evne til å forstå oss selv og forholde oss til andre (Håkonsen, 2004). I lys av dette er det interessant å se at forskning viser at ungdom med likekjønnede foreldre føler seg mer til rette på skolen og viser mindre problematferd enn andre jevnaldrende. Det er også som nevnt rapportert at de faktisk har bedre psykisk helse enn andre jevnaldrende. Jeg ser, i likhet med forskerne i denne undersøkelsen, på dette som et mulig resultat av at disse barna ser ut til å ha større evne til å tilpasse seg miljøet enn barn i tradisjonelle familieformer (T. Russell, L. Wainright, & J. Patterson, 2004). Det kan med andre ord ha sammenheng med at disse barna er mer forberedt på motgang og at de mer aktivt forhandler sin egen identitet i dagliglivet. Denne forskningen må man også stille seg kritisk til, da det kan tenkes at funn basert på selvrapporing, kan vise ulike resultater enn det andre målinger ville gjort. Barn med foreldre av samme kjønn kan ha et behov for å fremstå som velfungerende og stabil for å motbevis antakelser og fordommer i samfunnet og derfor gi svar som ikke reflekterer virkeligheten. Dette er imidlertid bare en kritisk spekulasjon og for å besvare min problemstilling må jeg anvende den forskning som eksisterer og er etterprøvbare.

7.2 Kjønnsideitet og seksualitet

Utviklingen av en kjønnsideitet og seksualitet er en viktig del av barnets identitet. Forskning på dette punktet er det som har vist mest varierte funn i min litteraturgjennomgang.

Kjønnsteorier har hatt en enorm utvikling, fra Freuds paternalistiske utviklingsteori til feminisme, transseksuelle, kjønnsskifteoperasjoner og fremvekst av betegnelsen «hen» som et kjønnsnøytralt skjæringspunkt mellom han og henne. Parallelt med det har også kjønnsrollemønstrene endret seg og det er ikke lenger en selvfølge at mor skal lage mat og far

skal gå på jobb. Det er som nevnt et viktig poeng i motargumentene mot likekjønnet foreldreskap at et barn har behov for både en mor og en far for å utvikle seg best mulig. Denne oppfatningen kan, som jeg har vist, ha forankring helt tilbake til Sigmund Freuds psykoanalyse og teorien om ødipuskomplekset. I denne fasen identifiserer barnet seg med forelderen av samme kjønn og internaliserer deretter verdier, holdninger og handlingsmønstre som sine egne. Så hvordan skal da et barn som vokser opp uten en forelder av sitt eget kjønn utvikle seg optimalt og forhandle sin egen kjønnsidentitet, samt verdier og handlingsmønstre tilknyttet denne? I lys av Freuds teorier om utvikling og kjønn kan jeg se hvordan dette kan oppfattes som problematisk. Argumenter som at et skille mellom to kjønn er vesentlig for menneskehetens overlevelse bærer også mye vitenskapelig riktighet, selv om moderne reproduktiv teknologi gir flere muligheter.

Senere kjønnsteori gir rom for en bredere forståelse av hvordan barnet utvikler kjønnsidentitet. Det kan på en annen side forstås med en mer diskursiv og dynamisk tilnærming, ved at kjønn er noe vi forhandler og som alltid er i endring. For å peke tilbake til sosial og emosjonell utvikling, så utvikler vi oss i samhandling med betydningsfulle andre gjennom hele livet (Gulbrandsen, 2017). Det vil si at barnet forhandler egen kjønnsidentitet med alle mennesker de samhandler med og at andre mennesker i barnehagen, på skolen og i øvrig omgangskrets kan forstås å ha like stor innvirkning som det foreldrene har. Et forskningsbidrag fra 2004 viser til at gutter i farløse familier ser ut til å ha noen flere feminine kvaliteter, i tillegg til de maskuline (MacCallum & Golombok, 2004). I lys av utviklingspsykologi kan dette blant annet forklares med teorien om observasjonslæring og at vi observerer menneskene rundt oss og utvikler oss deretter (Kvelling, 2008). På en annen side kan det forstås i sammenheng med at barn av likekjønnede foreldre kan se ut til å føle mindre press til å følge stereotypiske kjønnsrollemønstre og at blant annet lesbiske mødre virker mer komfortabel med å snakke åpent om seksualitet med barna sine (Bos & Sandfort, 2010).

Hvordan kan jeg så forstå bekymringen for at barn med foreldre av samme kjønn med stor sannsynlighet vil utvikle en seksualitet som avviker fra heteronormen? I Golombok og kollegers studie (2009) viser som nevnt en undersøkelse av 20 individer oppvokst med lesbiske foreldre, at bare en av disse identifiserte seg som homofil. Forskerne trekker derfor frem at dette motbeviser samfunnsbekymringen og antakelsen om at barn av likekjønnede foreldre har større sjans for å bli homofil eller lesbisk selv (Golombok & Badger, 2009) Dette forskningsbidraget kan jeg imidlertid kritisere fordi det er basert på et lite utvalg informanter og at det derfor ikke nødvendigvis gir et representativt bilde av virkeligheten. Her tenker jeg

det er en interessant vurdering om prosentandelen hadde forandret seg dersom antall informanter var høyere. I et annet forskningsbidrag uttrykker tre av 42 voksne at foreldrenes seksuelle orientering hadde gjort dem usikker på egen seksualitet. Det er interessant at tre av informantene fra samme studie senere identifiserte seg som lesbisk, og at alle disse uttrykte blandende følelser av stolthet og skam når det gjaldt foreldrenes legning (Goldberg, 2007). Det kan tenkes at denne usikkerheten har forankring i opplevelse av negative holdninger fra samfunnet og at barn med foreldre av samme kjønn er redd for å innfri motstanderes negative forventninger. Dette skal jeg se nærmere på i neste del, om opplevelsen av stigma.

7.3 Opplevelse av stigma

Bekymringen for at barn med foreldre av samme kjønn skal bli møtt med stigma i samfunnet er det argumentet jeg har funnet av størst korrelasjon med forskningsresultater. Et stort antall barn i mine forskningsbidrag rapporterer å ha blitt behandlet dårlig på bakgrunn av foreldrenes seksuelle orientering (van Gelderen, Bos, Gartrell, Hermanns, & Perrin, 2011; van Gelderen, Gartrell, Bos, van Rooij, & Hermanns, 2012). Et interessant funn i den sammenheng er hvordan disse barna benytter seg av positive mestringsstrategier og derfor ikke utvikler mer problematferd enn andre barn. Dette kan antakeligvis være et resultat av at disse barna blir forberedt på motgang og homofobiske kommentarer i en tidlig alder og derfor utvikler bedre evner til å tilpasse seg og strategier for å håndtere dette (Gartrell, Rodas, Deck, & Peyser, 2005). Men hvordan kan jeg forstå årsaken til at disse barna møter stigma i hverdagen? Jeg ser på heteronormen som en årsak til flere av disse opplevelsene, da disse barna vokser opp i hjem som avviker fra den forventningen samfunnet tar for gitt (Grønningsæter, Kristiansen, & Lescher-Nuland, 2013). Vi ser som nevnt verden gjennom bestemte briller i form av det verdensbilde vi har tilegnet oss. Verdiene og holdningene vi har i den forbindelse er i stor grad påvirket av kulturen vi vokser opp i og religionen gjennomsyrrer kulturen vår mer enn vi er klar over (Dahl, 2013). Jeg finner det interessant i denne sammenheng at barna som rapporterer minst stigma kommer fra Nederland, som legaliserte likekjønnet ekteskap allerede i 2001 og som er et land mindre preget av religion enn resten av Europa (Bos & Sandfort, 2010). Funn i et forskningsbidrag fra USA det påfølgende året viser andre erfaringer, hvor barna rapporterer en frustrasjon over å måtte opplyse medmennesker om foreldrene og at de velger å skjerme foreldrene fra vonde erfaringer i samfunnet (Welsh, 2011). Welsh referer til Garner (2004) som skriver i sin bok «Families like mine» at slike familier mangler luksusen tradisjonelle familier har; til å være åpent komplisert, forvirrende og dysfunksjonelle» (Welsh, 2011). Jeg ser på dette som et

viktig poeng da alle familier gjennomgår kriser, uavhengig av form og sammensetning. Det kan i den forbindelse se ut til at samfunnet på mange måter stiller forskjellige krav til funksjonen av barn med foreldre av samme kjønn og barn i tradisjonelle familier.

I lys av de nevnte forskningsbidragene fra USA og Nederland se ut til at det å vokse opp med lesbiske eller homofile foreldre kan ha varierende innvirkning på barnet avhengig av hvilken kultur de er en del av (Bos & Sandfort, 2010; Welsh, 2011). Det er også en pekepinn på hvilken betydning religionen har for de stigmatiserende holdningene barna erfarer. I den sammenheng vil jeg trekke inn begrepet «implisitte holdninger» som jeg tidligere har nevnt (Grønningsæter, Kristiansen, & Lescher-Nuland, 2013). Dette fordi verdensbildet vårt består av holdninger som vi er oss bevisste, men også ubevisste, som kan være mer preget av stereotypier og fordommer enn vi kanskje ønsker. Vi kan som sådan ha et ønske og en følelse av at vi er åpne og aksepterer mangfold, men samtidig inneha en skepsis vi ikke er klar over. Dette kommer eksempelvis til uttrykk i et av forskningsbidragene jeg refererer til, hvor 60% rapporterte at de ikke trodde seksuell orientering hadde betydning for foreldrefunksjon, men bare 40% av disse mente at samfunnet var klar for barn med foreldre av samme kjønn (Anderssen, Slaatten, & Hollekim, 2011). Det er også som nevnt funnet i en masteroppgave (Fürstenschield, 2016) at likekjønnede foreldre i Norge møter mest skepsis fra eldre generasjoner, som kan ha sammenheng med at deres verdensbilde er mer preget av eldre kulturpraksiser og at det kan ta tid å endre iboende holdninger og verdier. En uheldig konsekvens av slik stigma er at hvordan vi oppfatter oss selv er nært tilknyttet hvordan vi tror andre oppfatter oss. Hvis vi opplever at andre ser på oss som avvikere kan vi derfor etter hvert også begynne å betrakte oss selv på samme måte (Schieffloe, 2015). Welsh (2011) refererer i den sammenheng til Garner (2004) som skriver i sin bok at barn som vokser opp med blant annet lesbiske og homofile foreldre og ser hvordan de blir møtt i samfunnet internaliserer et paradoks: *... for å bli akseptert for å være annerledes, må de først bevise at de er som alle andre (min oversettelse)* (Welsh, 2011, s. 52).

7.4 Hverdagslige erfaringer

Jeg har i oppgaven valgt å ta med en siste underoverskrift for å forstå noe om hvordan barn av likekjønnede foreldre beskriver eget liv og sine hverdagslige erfaringer i en slik familieform. Flere av informantene i forskningsbidragene jeg refererer til beskriver familiene sine med ord som kjærlighet, støtte og toleranse. De beskriver hvordan det ligger en stolthet i at foreldrene har valgt hverandre på tross av fordommer og stigma, som gjør at enkelte ønsker å representere den samme styrke som foreldrene har gjort. Flere beskriver også hvordan

biologiske bånd blir underordnet de relasjonelle og sosiale båndene man knytter (Hanssen, 2007; Goldberg, 2007) og foreldre rapporterer i den forbindelse i flere undersøkelser at de aktivt arbeider med å delta så mye de kan i barnas liv (Fürstenschield, 2016; Golombok & Badger, 2009). Det kan altså tenkes at stor foreldreinvolvering og at barna er så høyt ønsket har kompensere effekt på de negative påkjenningene barna kan risikere å erfare i samfunnet. Dette underbygges også dersom vi bruker nyere utviklingspsykologi som forståelsesramme, og teorien om at foreldrenes evne til å ha innvirkning på barnas sosiale og emosjonelle fungering er det som er vesentlig for utviklingen (Gulbrandsen, 2017).

Igjen vil jeg trekke frem at selv om barna ser ut til å utvikle seg på lik linje med andre barn så møter de utfordringer i hverdagen, da de kontinuerlig må velge hvordan de forhandler egen identitet i møte med andre og i nye relasjoner. Forskning kan også tyde på at det blir en slags indre kamp for barna å forhandle en selvstendig identitet uavhengig av foreldrene, uten å føle at de må skjule foreldrenes seksuelle orientering i forsøket (Welsh, 2011). Så hvordan kan vi forstå at barna opplever stigma og fordommer i den graden de gjør, på tross av at forskning viser så liten utviklingsmessig variasjon mellom barn av likekjønnede foreldre og andre barn? Det kan for meg se ut til å ha en sammenheng med at heteronormen i samfunnet tar tid å forandre og at flere kan ha implisitte holdninger på tross av et ønske om å være åpen for mangfold. Det er et interessant paradoks knyttet til dette at flertallet av bekymringer fra motstandere går ut på hvordan barna vil bli møtt i samfunnet, og at nettopp denne bekymringen kan se ut til å bidra til å opprettholde mye av å stigmaet og heteronormen i seg selv.

8.0 Konklusjon

Kort oppsummert viser forskningen jeg har undersøkt liten forskjell på barn av likekjønnede foreldre og barn i tradisjonelle familier. Sosial og emosjonell fungering viser at barna fungerer vel så godt som andre barn og når det gjelder kjønnsutvikling så viser forskningsbidragene bare funn som tilsier at disse barna føler mindre press til å passe inn i stereotypiske kjønnsrollemønstre. Flere barn rapporterer selv at de vokser opp i hjem preget av kjærlighet og toleranse, som er nettopp barnekonvensjonens kriterier for en familie som sikrer god utvikling. Den uttrykker som nevnt at barn bør vokse opp i en «... *atmosfære av glede, kjærlighet og forståelse for å sikre full og harmonisk utvikling av deres personlighet*». (FN, 2019). I barnevernfaglig arbeid vurderer vi hva som er til barnets beste, med kriterier som at omsorgen må være «god nok» (Lovdata, 2019). Felles for forskningsbidragene i min litteraturgjennomgang er det at likekjønnede foreldre opererer med intet mindre enn «god

nok» omsorg sammenlignet med andre familieformer. Jeg finner med andre ord ingen resultater i forskning som kan begrunne eller underbygge en bekymring for disse barnas utvikling. I den forbindelse har jeg drøftet hvorfor barna opplever stigma i den graden de gjør, selv om forskning ikke viser uheldige utfall sammenlignet med andre barn. Jeg sitter igjen med en oppfatning av at dette er et resultat av heteronormen i samfunnet og implisitte holdninger hos befolkningen, samt at det tar tid å endre på disse.

Resultatet av denne litteraturgjennomgangen gir noen implikasjoner for videre praksis. Jeg har nevnt at stigma ofte har forankring i frykten for det ukjente, og med bakgrunn i at de fleste barna opplever mest stigma på barneskolen (van Gelderen, Bos, Gartrell, Hermanns, & Perrin, 2011) ønsker jeg å trekke inn undervisning som et viktig forebyggende ledd for fremtiden. I kunnskapsløftet er det i dag kompetansemål knyttet til undervisning om kropp, grenser og seksualitet på 2., 4., 7. og 10. trinn (Bergen Kommune, 2019). Jeg har også funnet et ressurshefte som lærere kan benytte til seksualundervisning, med «variasjon i seksualitet» og «variasjon i familieform» som to viktige overskrifter (Utdanningsdirektoratet, 2019). Det finnes altså nasjonale og lokale føringer for å opplyse om variasjon i kjønnsrollemønster og seksualitet, spørsmålet blir da hvorvidt lærere tar disse ressursene i bruk og tør å snakke åpent om det. Jeg ser det også hensiktsmessig å opplyse og gi mer kunnskap til alle dem som jobber med barn, for å sikre at disse barna blir møtt på en bedre måte i samfunnet. Dette er en implikasjon på bakgrunn av lite undervisning om temaet i min egen barnevernspedagog-utdannelse, samt en forklaring på min interesse for å skrive denne oppgaven. Det å sikre at førskolelærere, lærere, sosialarbeidere, barnevernspedagoger og andre får god kunnskap om variasjoner i seksualitet og familieformer, samt hvilken innvirkning dette har på barna, kan være et viktig forebyggende tiltak for å forbedre barnas hverdagsliv.

Avslutningsvis vil jeg peke tilbake til debattoverskriften jeg åpnet denne bacheloroppgaven med; «Når to kvinner velger å frata barnet en far» (Vårt land, 2019), og svare på denne med en uttalelse fra Susan Golombok, som Ohnstad (2008) har oversatt til følgende:

«Det er ikke lenger akseptabelt å anta at bare det som er bra for barn er den tradisjonelle familie, og at den utradisjonelle ikke er bra. Det som betyr noe for barnets beste er ikke om mor er lesbisk eller heteroseksuell, alene eller gift. Det som virkelig betyr noe, og det gjelder for alle familier, er kvaliteten på familielivet. Problemet barn i utradisjonelle familier møter er ikke foreldreskapet, men fordommene fra resten av verden» (Ohnstad, 2008, s. 87).

Litteraturliste

- Anderssen, N., Slaatten, H., & Hollekim, R. (2011, April 21). A Nationwide Study of Norwegian Beliefs About Same-sex Marriage and Lesbian and Gay Parenthood. *Sexuality Research and Social Policy*. Retrieved from Springerlink.com.
- Askland, L., & Sataøen, S. O. (2013). *Utviklingspsykologiske perspektiv på barns oppvekst*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Bergen Kommune. (2019, 05 10). *Bergen Kommune*. Retrieved from www.bergen.kommune.no: <https://www.bergen.kommune.no/politikere-utvalg/api/fil/1214202/Plan-for-seksuell-helse-seksualopplysning-og-seksualitetsundervisning->
- Bos, H., & Sandfort, T. G. (2010). Childrens Gender Identity in Lesbian and Heterosexual Two-Parent Families. *Sex Roles*, pp. 114-126.
- Brodtkorb, E., & Rugkåsa, M. (2019). *Mellom mennesker og samfunn*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Bufdir. (2019, 05 08). www.bufdir.no. Retrieved from Statistikk og analyse: https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/lhbtqi/Barn_oppvekst_og_familie/
- Butler, J. (2004). *Undoing Gender*. New York og London: Routledge.
- Dahl, Ø. (2013). *Møter mellom mennesker. Innføring i interkulturell kommunikasjon*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Fjær, E. G., & Backe-Hansen, E. (2013). *Å ha foreldre av samme kjønn - hvordan er det og hvor mange gjelder det?* NOVA.
- FN. (2019, 04 10). www.fn.no. Retrieved from <https://www.fn.no/Om-FN/Avtaler/Menneskerettigheter/Barnekonvensjonen>
- Fürstenschield, P. M. (2016, Juni 30). Likekjønnede foreldre og intimt medborgerskap – rettigheter og deltagelse. *Masteroppgave i sosiologi*. Oslo, Norge: Universitetet i Oslo.
- Gartrell, N., Rodas, C., Deck, A., & Peyser, H. (2005). The National Lesbian Family Study: 4. Interviews With the 10-Year-Old Children. *American Journal of Orthopsychiatry*, pp. 518-524.
- Goldberg, A. E. (2007, Januar). Talking About Families. Disclosure Practices of Adults Raised by Lesbian, Gay, and Bisexual Parents. *Journal of Family Issues*, pp. 100-131.
- Golombok, S. (2004, Desember 7). Unusual Families. *Reproductive BioMedicine Online* , pp. 9-12.
- Golombok, S., & Badger, S. (2009, Oktober 19). Children raised in mother-headed families from infancy: a follow up of children of lesbian and single heterosexual mothers, at early adulthood. *Human Reproduction*, pp. 150-157.
- Golombok, S., Perry, B., Burston, A., Murray, C., Mooney-Somers, J., & Stevens, M. (2003). Children With Lesbian Parents: A Community Study. *Developmental Psychology*, pp. 20-33.
- Grønningsæter, A. B., Kristiansen, H. W., & Lescher-Nuland, B. R. (2013). *Holdninger, levekår og livsløp - forskning om homofile, lesbiske og bifile*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gulbrandsen, L. M. (2006). *Oppvekst og psykologisk utvikling*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gulbrandsen, L. M. (2017). *Oppvekst og psykologisk utvikling*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Hanssen, J. K. (2007). Homoseksuelle foreldre - (u)vanlige familier? *Dansk sociologi* , pp. 7-20.
- Hart, J., Mourot, J., & Aros, M. (2012). Children of same sex marriage: in and out of the closet. *Educational Studies*, pp. 277-281.
- Hendry, L., & Kloep, M. (2003). *Utviklingspsykologi i praksis*. Oslo: Abstrakt Forlag as.
- Håkonsen, K. M. (2004). *Psykologi og psykiske lidelser*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Kvello, Ø. (2008). *Oppvekst. Om barns og unges utvikling og oppvekstmiljø*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Lovdata. (2019, Mai 13). *Lovdata*. Retrieved from Barnevernloven:
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100?q=barnevernloven>
- Lyngmyr, D. (2019, Mai 12). *verdidebatt.no*. Retrieved from
<http://www.verdidebatt.no/innlegg/11538425-nar-to-kvinner-velger-a-frata-barnet-en-far?side=2#svar-11539436>
- MacCallum, F., & Golombok, S. (2004). Children raised in fatherless families from infancy: a follow up of children of lesbian and single heterosexual mothers at early adolescence. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* , pp. 1407 - 1419.
- Mortensen, E., Egeland, C., Gressgård, R., Holst, C., Jegerstedt, K., Rosland, S., & Sampson, K. (2008). *Kjønnsteori*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Ohnstad, A. (2008). Skeivt foreldreskap - kjærlighetsbarn og vennskapsbarn. In B. Puntervold Bø, & B. C. Rappana Olsen, *Utfordrende foreldreskap* (pp. 73-87). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Schiefloe, P. (2015). *Mennesker og samfunn. Innføring i sosiologisk forståelse*. . Bergen: Fagbokforlaget .
- Skoglund, J. (2013). Prosjekt: familie. En kvalitativ studie av lesbiske foreldre som har fått barn ved hjelp av assistert befruktning og donorsæd . *Masteroppgave i sosiologi*. Tromsø, Norge: Universitetet i Tromsø.
- Statistisk Sentralbyrå. (2019, 05 02). *Statistisk Sentralbyrå*. Retrieved from
<https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/ekteskap>
- Stiftelsen Lovdata. (2019, April 27). *Lovdata.no*. Retrieved from
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1991-07-04-47>
- Støren, I. (2013). *Bare søk! Praktisk veiledning i å gjennomføre en litteraturstudie*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Sullins, D. P. (2016, August 22). Invisible Victims: Delayed Onset Depression among Adults with Same-Sex Parents. *Depression Research and Treatment*, pp. 1-8.
- T. Russell, S., L. Wainright, J., & J. Patterson, C. (2004, November). Psychological Adjustment, School Outcomes, and Romantic Relationships of Adolescents with Same-Sex Parents. *Child Development*, pp. 1886-1898.
- Utdanningsdirektoratet. (2019, 05 10). *Utdanningsdirektoratet*. Retrieved from www.udir.no:
https://www.udir.no/globalassets/upload/brosjyrer/5/udir-ressurshefte_seksualitet-del1-2_rev2011.pdf

- van Balen, F., & Bos, H. (2010). Children of the new reproductive technologies: Social and genetic parenthood. *Patient Education and Counseling* , pp. 429-435.
- van Gelderen, L., Bos, H. M., Gartrell, N., Hermanns, J., & Perrin, E. C. (2011, September). Quality of Life of Adolescents Raised From Birth by Lesbian Mothers: The US National Longitudinal Family Study. *Research Institute of Child Development and Education*. Amsterdam, Nederland.
- Van Gelderen, L., Gartrell, N., Bos, H. M., van Rooij, F. B., & Hermanns, J. M. (2012, Februar 7). Stigmatization associated with growing up in a lesbian-parented family: What do adolescents experience and how to they deal with it? *Children and Youth Services Review*, pp. 999-1006.
- Vildalen, S. (2014). *Seksualitetens betydning for utvikling og relasjoner*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Vårt land . (2019, 05 02). *Verdidebatt*. Retrieved from <http://www.verdidebatt.no/>
- Welsh, M. G. (2011). Growing up in a Same-Sex Parented Family: The Adolescents Voice of Experience. *Journal of GLBT Family Studies*, pp. 49-71.

Vedlegg 1

Tittel	Type tekst:	År	Kvalitetssikring	Metode	Kontekst	Posisjon	Meningsinnhold
Growing Up in a Same-Sex Parented Family: The Adolescent Voice of Experience	Vitenskapelig artikkel	2011	Fagfelleverdert IMRAD prinsippet	Kvalitativt intervju	USA GLBT family studies	Viktig bidrag for å kartlegge ungdommenes egne erfaringer	Ungdommens forklaring av -familiebegrepet -sin egen utvikling -stigma -åpenhet -støttende miljø
Childrens Gender Identity in Lesbian and Heterosexual Two-Parent Families	Vitenskapelig artikkel	2009	Fagfelleverdert IMRAD prinsippet	Intervju - spørreskjema	Nederland Studie av kjønnsidentitet	Viktig bidrag for sammenheng mellom religion/kultur og stigma	Sammenlikning av 63 lesbiske familier og 68 heteroseksuelle familier. Kjønnsrollemønstre og psykologisk utvikling
Children raised in mother-headed families from infancy: a follow up of children of lesbian and single heterosexual mothers, at early adulthood	Vitenskapelig artikkel	2009	Fagfelleverdert IMRAD prinsippet	Intervju - spørreskjema	England Studie av menneskelig reproduksjon	Viktig bidrag i min oppgave for å kartlegge barnas utvikling	En longitudinell studie som følger opp familier over tid. Ingen målbare forskjeller på barn i de forskjellige familieformene. Dog rapportert noe bedre familiefungering i lesbiske hjem.
Psychosocial Adjustment, School Outcomes, and Romantic Relationships of Adolescents with Same-Sex Parents	Vitenskapelig artikkel	2004	Fagfelleverdert IMRAD prinsippet	Intervju - spørreskjema	USA Studie av barns utvikling	Viktig bidrag, med et stort utvalg barn. Kartlegging av blant annet sosial og emosjonell fungering, og seksualitet	Studie av sammenheng mellom familietype og barns utvikling. Barnas utvikling viste ingen forskjell på familietype. Påpekes at barn som med godt forhold til foreldrene utvikler seg bedre, uavhengig av familietype.